

Karl Johann Christian Dammann (1839-1914)

Veterinair
verleden

Dammann is als veterinaire hygiënist, maar vooral als onderwijshervormer, directeur en bouwheer van de Hannoversche Veterinaire School van blijvende betekenis geweest.

Geboren in 1839 in Greifswald (Pommeren) aan de Noordduitse Oostzeekust als zoon van een hoefsmid, toonde hij al spoedig een buitengewoon begaafde leerling te zijn. Na een aantal privélessen werd hij toegelaten tot het plaatselijk gymnasium. Nadat hij zijn eindexamen had behaald, ging hij naar de plaatselijke universiteit om medicijnen te studeren. Na twee jaar gaf hij gehoor aan de wens van zijn vader om de studie diergeneeskunde te gaan volgen, waarvoor hij naar Berlijn ging. Hier waren onder andere Gurlt, Hertwig en Spinola zijn leermeesters. Naast de diergeneeskundige studie zette hij ook zijn medische opleiding aan de Berlijnse universiteit voort. Op eenentwintigjarige leeftijd was hij dierenarts. Na terugkeer naar zijn geboorteplaats begon hij er een dierenartspraktijk en een jaar later, in 1862, promoveerde hij aan de medische faculteit in Greifswald. Tijdens zijn praktijkuitoefening als dierenarts verdiepte hij zich verder in de pathologische anatomie. Toen hij op een leeftijd van 23 jaar tot districtsdierenarts werd benoemd, stond de organisatie van deze dienst nog in de kinderschoenen. Dankzij zijn inzet kwam een goed georganiseerde dienst tot stand. Maar na anderhalf jaar nam hij een door hem zeer begeerde functie aan als leraar voor de veterinaire vakken aan de Landbouwacademie te Proskau in Silezië (thans Prószków in Polen). Vier jaar later, op zijn dertigste, werd hij tot professor benoemd. Het met dit instituut verbonden, uitgestrekte landbouwgebied bood de 'stadsjongen' niet alleen de mogelijkheid intensief kennis te maken met alle aspecten van de landbouw, maar ook om onderzoek te verrichten naar de daar heersende veeziekten. Ook werd hij in staat gesteld om studiereizen te maken. Zo was hij in 1866 in Nederland om er de aanpak van de bestrijding van runderpest te bestuderen. Door zijn hier opgedane ervaring kreeg hij de leiding bij het bestrijden van deze ziekte in de Elzas gedurende de Frans-Duitse oorlog van 1870. Na acht jaar in Proskau kreeg hij in 1873 het verzoek een leerstoel te vervullen aan de Landbouw-Academie van Eldena, die deel uitmaakte van de Universiteit van Greifswald. Hier was een uitstekend ingericht pathologisch instituut en een kleine kliniek; hij kreeg de mogelijkheid tot het doen van onderzoek en de onderlinge contacten waren plezierig. Tegelijkertijd werd hij benoemd tot districtsdierenarts voor het gebied rond Stralsund. Het uitgebreide patiëntenmateriaal van de goed bezochte kliniek en de buitenpraktijk, die zich over een deel van Pommeren en Rügen uitstreckte, gaf volop gelegenheid tot onderzoek. Zijn interesses beperkten zich niet tot zijn vakgebied. Door zijn contacten met de stads- en plattelandsbevolking leerde hij hun noden en de plaatselijke misstanden

kennen. Hij verdiepte zich in de sociale achtergronden, waardoor hij in de politiek terechtkwam. Hij sloot zich aan bij Bismarcks Nationale Liberale Partij, die hij zijn hele leven trouw zou blijven. Als vertegenwoordiger van de kieskring Greifswald-Grimmer nam hij van 1877-1879 zitting in het Pruisische Huis van Afgevaardigden. Hier en in de Duitse *Veterinärart*, waarvan hij in 1874 de eerste president werd, heeft hij zich sterk gemaakt voor de invoering van een Veewet voor het gehele, sinds kort door Bismarck samengesmede Duitse Rijk. In een publicatie uit 1875 (*Die Nothwendigkeit und die Grundzüge eines einheitlichen Viehseuchen-Gesetzes für das deutsche Reich*) had hij hiertoe de aanzet gegeven.

Ook heeft hij zich ingezet voor de dierenbescherming. Van de afdeling Hannover zou hij voorzitter worden. In lezingen voor de afdelingen van de dierenbescherming verdedigde hij de vivisectie als onontbeerlijk voor het wetenschappelijk onderzoek, een opvatting die hem in deze kring niet altijd in dank werd afgenomen.

In 1877, toen de Landbouw-Academie te Eldena werd opgeheven, kwam de uitnodiging om een leerstoel te bekleden aan de Veeartsenijschool te Hannover. Hoewel hij dit aanbod niet kon weigeren, viel hem het afscheid van zijn geboortestreek en werkkring bijzonder moeilijk.

Bovendien bevond de Veeartsenijschool zich toendertijd min of meer in een crisis: verouderde gebouwen, een te kleine staf van docenten zonder mogelijkheden voor het doen van eigen onderzoek en een verouderd curriculum. Het aantal studenten was niet groter dan 45. In feite was de toestand als bij de oprichting, honderd jaar eerder!

Er braken voor hem dus drukke tijden aan. Naast de bovengenoemde functies in Berlijn kreeg hij het volgende vakkenpakket te doceren: fysiologie, voedingsleer (*Diätetik*), teelt, operatieleer (*Akiurgie*) en algemene chirurgie. Hij schijnt een voortreffelijk spreker en een goed docent te zijn geweest. Ook zijn organisatorische gaven werden snel onderkend. Toen de directeur van de school, Karl Günther, langere tijd ziek werd, werd Dammann in 1880 belast met het directoraat. Tijdens zijn bewind, dat 31 jaar zou duren, werden belangrijke reorganisaties doorgevoerd. Deze betroffen hervorming en uitbreiding van het curriculum (onder andere de invoering van de semesterindeling van het studiejaar), het aantrekken van nieuwe hoogleraren met ambitie voor wetenschappelijk onderzoek, en het op orde brengen van het administratief en financieel beheer van de instelling. Het docentencorps groeide in zijn ambtsperiode van zes naar 21 en het budget nam toe van 40.617 tot 238.720 Mark.

Allereerst zette hij zich in voor de bouw van een compleet nieuwe school omdat men met aanpassingen aan het gebouw bij de Clevertor, waar het onderwijs in 1778 begonnen was, niet langer uit de voeten kon. Hij reisde heel Europa af om veterinaire onderwijsinstellingen te bezoeken om uiteindelijk tot een eigen ontwerp te komen. De bouw van de huidige hogeschool aan de Bischofsholer Damm in Hannover is geheel naar het concept van Dammann gerealiseerd. In 1899 kon het merendeel der gebouwen in gebruik genomen worden. Voor die gelegenheid verzorgden directeur en architect een gedetailleerde, rijk geïllustreerde beschrijving van de nieuwe gebouwen.

Naast de beslommeringen die met zulk een omvangrijk bouwproject gepaard gaan, behield hij een volledig pakket aan vakken. Wel waren hierin wijzigingen opgetreden. Vanaf 1880 hield hij de voedingsleer en (tot 1895) de bijzondere chirurgie, maar vanaf dat jaar kon hij het zwaartepunt van zijn onderwijs gaan verleggen naar infectieziekten, gekoppeld aan veterinaire politiek, het gebied waarop hij ervaring had en dat juist toen aan zijn glorievolle opmars begonnen was. Ofschoon reeds op leeftijd, werkte hij zich in in de experimentele bacteriologie, zodra zijn *Hygienisches Institut* in 1901 werd opgeleverd.

Daarnaast nam hij een aantal kleinere vakken voor zijn rekening als de encyclopaedie en de methodologie, de gerechtelijke diergeneeskunde, het redigeren van ambtelijke rapporten, en ook -zij het slechts korte tijd- de veterinaire geschiedenis. Zijn specialisme was de hygiëne, waaromtrent zijn inzichten werden samengevat in het succesvolle leerboek *Die Gesundheitslehre der landwirtschaftlichen Haussäugethiere* (1886, 1892², 1902³). Veel van zijn voordrachten en publicaties lagen op het terrein van de zoötechniek, sommige betroffen klinische onderwerpen, maar de meeste handelden over besmettelijke ziekten (een beredeneerd overzicht vindt men bij Lydtin). Ook de slachthuishygiëne, de melkcontrole, de koopvernietigende gebreken in de veehandel hadden zijn belangstelling. Uiteraard ging veel aandacht uit naar de betrekkingen tussen de tuberculose van mens en dier, destijds een 'hot topic'. Toen Koch in 1901 in Londen de opvatting verkondigde dat rundertuberculose ongevaarlijk was voor de mens, behoorde Dammann tot degenen die hiertegen onmiddellijk stelling namen.

Dammann trad op in tal van gremia (onder andere *Kaiserliches Gesundheitsamt*, *Reichsgesundheitsrat*, *Landesveterinärämter*, *Deutsche Landwirtschaftsrat*, *Preussisches Landesökonomiekollegium*) om de belangen van landbouw en diergeneeskunde te behartigen. Hij dwong allereerst bewondering af vanwege zijn enorme werkkraft en veelzijdige kennis.

In 1896 trad hij op verzoek van de hoofdredacteur van de noodlijdende *Deutsche Tierärztliche Wochenschrift*, dr. B. Malkmus, toe tot de redactie. Vooral door de intensieve samenwerking van deze twee collega's kwam het blad tot bloei en groeide uit tot een toonaangevend vaktijdschrift. Ook was hij redacteur van het *Archiv für wissenschaftliche und praktische Tierheilkunde*.

Reeds op jonge leeftijd was Dammann met een plaatsgenote uit Greifswald gehuwd. Helaas stierf zij kort na de geboorte van haar derde kind in 1881. Daar hij zich de strenge opvoeding door zijn stiefvader herinnerde, wilde hij zijn kinderen vrijwaren voor een dergelijk lot. Hij hertrouwde niet en besteedde zelf zoveel mogelijk tijd aan de opvoeding van zijn kinderen, daarin bijgestaan door een trouwe huishoudster. De verhouding met de twee zoons, die respectievelijk beeldhouwer en bestuursambtenaar werden, en met de dochter, die huwde met een gynaecoloog in Hannover, is steeds uitstekend geweest.

Veel eerbewijzen zijn hem ten deel gevallen. Hij werd gehuldigd bij het zilveren jubileum van zijn directoraat (1906) en bij het gouden jubileum als dierenarts (1911). Hij was erelid van vrijwel alle Duitse regionale veterinaire verenigingen, van de dierenartsenvereniging in Zweden en Oostenrijk en van van de senaten van de diergeneeskundige hogescholen in Dorpat (het huidige Tartu in Estland), Kazan en Charkow (in Rusland). De Kaiserlich Leopoldinisch-karolinische Akademie der Wissenschaften te Halle/S. koos hem tot een van haar leden. Hij ontving een eredoctoraat van Giessen en verder onderscheidingen vanwege de regering (onder andere benoemingen als *Medizinalrat* en *Geheimer Regierungsrat*) en van de diverse Duitse vorstenhuizen.

Bij zijn 25-jarig jubileum als directeur hebben studenten en vrienden twee fondsen gevormd; het eerste werd bestemd voor behoeftige studenten en voor reisvergoedingen voor jonge dierenartsen ten behoeve van hun wetenschappelijke vorming; uit het andere wordt eenmaal per drie jaar de *Dammann-medaille* gefinancierd, die gedurende een feestmaal wordt uitgereikt aan de man of vrouw die een belangrijke publicatie in de vakliteratuur heeft geplaatst over een onderwerp, dat zich ook in de praktijk heeft bewezen.

In 1912, hij was toen 73, begon Dammann de druk van de ouderdom te voelen, reden om emeritaat aan te vragen. In juni 1914 reisde hij naar Stuttgart om een vergadering van de dierenbescherming toe te spreken, vandaar werd hij door graaf Zeppelin per luchtschip vervoerd naar Friedrichshafen om vervolgens door te gaan naar zijn geliefde Kurort Baden-Baden. Bij het avondmaal op Pinkstermaandag zakte hij ineen en stierf.

De erfgenamen hebben, in de geest van de sociale gezindheid van de erflater, een belangrijke som gelds beschikbaar gesteld om een fonds te stichten ter ondersteuning van behoeftige nagelaten betrekkingen van dierenartsen.

Geraadpleegde literatuur:

Kaemmerer K. 'Karl Dammann - Erinnerung an einen bedeutenden Tierarzt'. *Deutsche Tierärztliche Wochenschrift* 1990: 97; 130-133.

Lydtin A. 'Karl Dammann'. *Archiv für wissenschaftliche und praktische Tierheilkunde* 1915: 41: i-xvi.

Malkmus B. 'Fünzig-jähriges Berufsjubiläum, Professor Dr. Carl Dammann'. *Deutsche Tierärztliche Wochenschrift* 1911: 19; 237-244.

Malkmus B. 'Carl Dammann'. *Deutsche Tierärztliche Wochenschrift* 1914: 22; 361-363.

Matthiesen C. *Die Feier des fünfzigjährigen Berufsjubiläums Professor Dr. Carl Dammann*. Hannover, 1911.

Deze rubriek wordt verzorgd door leden van het Veterinair Historisch Genootschap

A.H.H.M. Mathijssen
E.P. Oldenkamp